

РОЗДІЛ 12

О рушенню Хмельницького з войськом запорозьким і татарським от Січі ку Жолтой Воді і на Україну; о злученню ся его з войськом козацьким водним, от гетьманов коронних против него виправленим; о розгромі войськ польських на Жолтой Воді з комісаром, і сином гетьманським бувших; . взятих там здобичах і плінниках; о одосланню їх в Чигирин і о зловленню Чаплинського.

Хмельницький, гетьман новий, в неділю третюю по пасці святих мирносиць, апріля 22, з Січі з войськом запорозьким рушивши, і з Тугай-Беєм-мурзою в полю вище Базавлука совокупившись, любо намірил був прямо на Чигирин з войськом простовати для привітання там Чаплинського, главного ворога своего; однак з повісті предреченних, на шляху січовом чрез татар пойманих людей розсмотрівшись, же войська польськіє і козацькіє от гетьманов коронних, з Черкас водою дніпровою ку Кодаку, а землею на Крилов і на Жолтую Воду ку Кодаку ж суть виправлені, отмінил на Чигирин поход свой; а просто ко Жолтой Воді і Крилову, в очі войськам польським путешествовати наміривши і Кодак проминувши; а в правий бок ку берегу дніпровому, мало з шляху своего удавшись, станул боком вище Кодаку у. миль три іли чтири і розпорядивши в коло і оподаль обозу кріпкіє і справніє козацькіє і татарськіє сторожі, сам на том місці наподвижне дней з кілько промешкал; не для чого іного, тільки для того найбарзій, аби з войськом козацьким водним, от гетьманов коронних виправленим, могл якую ж кольвек получить розмову, для чого особнії пильнії понад Дніпром розположені були караули, з данною собі от Хмельницького наукою, як справитися і поступити, гди увидять войсько Дніпром вниз плинучоє. Тії прето караули, зочивши войська водніє, призвали їх в мілких судах ку берегу, для розговору з собою; между которими згодился і Кречовський, бывший полковник переяславський; а гди услышали от тих караульщикова, же Хмельницький з войськом козацьким і татарським ідет против поляков на Україну і неоподаль от берега дніпрового своїм стоїть обозом, велце тому урадовалися, несовершенно єднак вірячи, потребовали видіти самого Хмельницького, которий за данем собі о том знати, зараз прибув ку берегу дніпровому і гди увиділся там з Кречовським, другом своїм, і іним отчизні зичливим товариством, теди зараз одержал от них усную обітницю, же всі з ним з судов водних висівши, пойдуть спольне против поляков войною за свої древніє права і вольності, не дбаючи на тую присягу, которую гетьманам поневолі і под оружієм виконати мусіли. До чого і Барабаша, теплійшого полякам приятеля, з его нікіїми єдиноумислниками,

радою своєю наклонити обіщали; леч когда тая їх рада пред Барабашем була суетна і бездільна, абіе во всем флоту водном возгорілся огонь гніва і ярості, в котором не тільки Барабаша з его єдиноумисльниками забито, но і всіх німцов виколото і нуртам дніпровим отдано. О чом гди увідомился Хмельницький, зараз всім обозом своїм рушил і станул над самим берегом дніпровим для забрання до обозу, як войська водного, так запасов харчевих і припасов воєнних, между которими кільканадцять було арматок невеликих водних з достатком пороху і куль. Що все чрез дней чтири упоравши, а суд водний великий і малий в затоках і тишинах дніпрових для пришлої потреби, гди би прилучилась, позатоплювавши і козаков нікіїх значнійших коньми козацькими і татарськими вспомагши, рушил помалу для піхоти водной со всім войском в путь свой ку Воді Жолтой, многими ума своего очима, яко ловець хитрий, на всі сторони поглядаючи і караули в милю і далій от обозу іміючи. В п'яток теди, п'ятої неділі по пасці, мая 4, передня страж Хмельницького, з переднеї ж стражі польської двох язиков поймавши, припровадили до Хмельницького, которії, гди сказали єму, же войська польського доброго при комісару і каштеляну, сину гетьманському, знайдуться двадцять три тисячі і что уже Жолтую перейшло Воду, теди Хмельницький з Тугай-Беєм на том же містцу (которое от Жолтой Води у миль дві заледво було) удержался непорушне, для розпорядження до битви войська своего, которое чрез тот подвечерок і ноч управил і розпорядил, як належало. А поляки, стративши своїх двох язиков і устрахнувшись, цофнулись назад і, переправивши Жолтую Воду, там же над нею ошанцовалися за подвечерок і ноч вдоль і вшир на верству, значній і глибокій вколо себе учинивши окопи. Переночовавши зась, еще пред світом рушил Хмельницький зо всім войском ку полякам і гди от своєї сторожі получил відомость, же поляки назад за Жолтую Воду уступили і над нею окопалися, тогда і сам к той же Жолтой Воді приблизившись, станул обозом против обозу польського, і належите оний приказал устроїти, шанцями вколо обваровати і піхоті водной при нем зоставати. І егда з обозу до обозу звиклая з армат зачалася кореспонденція, тогда сам Хмельницький з Тугай-Беєм і зо всім войском конним, Жолтую на іншому місцю перебувши Воду, вдарил кріпко на поляков, з окопов своїх против єму виєхавших, которії і єдиной години, в кроку своем не устоявши, а на кілька тисяч трупом павши, з великим тріском і ужасом в свой окоп і обоз ухопилися в суботу п'ятої неділі по пасці, мая 5. Яковим першим своїм нещастієм і поразкою, любо превеликий страх і отчаяніє живота, вложили в серця всіх своїх начальников, однак еще і повторний раз, того ж суботного дня ку вечеру, воєнного поляки з Хмельницьким і Тугай-Беєм не понехали діла; но і в том разі, на

полтори тисячі свого стративши товариства, з великим бідством і ранами zostали вгнані шаблями до окопу свого. День зась недільний, мая 6, захован без промислу воєнного. А в понеділок, мая 7, по трикратной валной потребі, многих поляков сполне з каштеляном, сином гетьманським, і інними панами і начальниками воїнськими, смертная постигнула язва. В ввторок, теж мая 8, шестой неділі по пасці пред порою обіднею і вконец всіх поляков Хмельницького оружје розорило і єдним з них там же на Жолтой Воді жити і гнити повеліло, а другим правую стезю до Криму показало; от якого погрому ні десятка чоловіка поляков не спаслося. Потом Хмельницький, з Тугай-Беєм преправивши чрез Жолтую Воду обоз, станул оним край окопов лядських і для зловлення Чаплинського, ворога свого, зараз виправил до Чигирина (бо получил відомость, же войско польское з Чигирина уже вийшло, і по ординансу гетьманськом спішно пошло ку Черкасам) при товариству своем чигиринськом поуфалом ісправном добрих молодцов полтораста человека, которіи подлуг данної собі науки, на смерканню в Чигирин прибувши, застали Чаплинського, щасливе уже повечерявшого і спати розобравшогося, которого без жадної дишкреції похвативши і з ласки своєї на єго панськіє плечі, в єдной кошулі бувшіє, з сотню барбар нагайських положивши, а в грубникову кожушину облекши і вічне із Чаплинською попрощатись приказавши, всадили на коня і помкнули до Хмельницького; що справилось чрез два дні і єдну ноч; которого Хмельницький словом гніва привітавши і плінникам польським об'явивши, іже з єго, Чаплинського, причин тоє кровопролитіє стануло, предложивши, зараз розказал оттяти єму голову; леч отпровадивши от обозу лядського на сторону за верст кілька, даби враг мира і покою не лежал з тими шляхетськими трупами, которіи з єго причини там на Жолтой Воді свої от оружја козацького всебідственно положили голови. Що все Хмельницький укоївши, обоз лядський со всім достатком і скарбами забравши, і Тугай-Бея з тоєй добичі значною башлозкою опатривши, прочее все козакам і татарам допустил забрати. Взял там Хмельницький осьм штук армат добрих полевих з достатком пороху і . куль, . кільканадцять пар котлов з добошами їх; кількадесять корогвей, бунчуков два, булав дві і кількадесять человека трембачов і інших обозових служителей немало, які в числі воїнськом не обрїталися; на остаток з панов войськових Шембечка, Сапігу, комісара, і інших значних шляхтичов до п'ятидесять человека, а рядового товариства три тисячі з лишком тогди ж в неволю взято і до Чигирина при значном числі козаков і орди от Хмельницького одослано з таким листовним старшині чигиринської строгим приказом, даби всіх начальников лядських, в кріпкіє вложивши кайдани, поставили на кількох квартирах чесних і вигодних, под

кріпкою сторожею і веліли їх кормити довольним кормом з ратуша чигиринського; а рядове все товариство по тюрмах і в замку чигиринськом жеби було замкнено, сторожею кріпко опатрено і якомога кормлено, а голодом не морено; ранних зась жеби гоєно і з пильністю досмотривано.